



Феррі, Енріко (італ. Ferri, Enrico) (25.02.1856, Сан-Бенедетто-По – 12.04.1929, Рим) – видатний італійський криминолог і політичний діяч. У 1877 закінчив юрид. фак-т Болонського ун-ту. У 1878 захистив докт. дисертацію на тему «Теорія неосудності і заперечення вільної волі». З 1880 – приват-доцент Туринського ун-ту, у цьому ж закладі познайомився із Ч. Ломброзо. Разом із Ч. Ломброзо та Р. Гарофало заснував журнал «Архів психіатрії, кримінального права і кримінальної антропології». З 1884 обіймав посаду професора кримінального права в ун-тах Болоньї, Сієни, Пізи та Риму, а у 1886 – завідувача кафедри кримінального права в Римському ун-ті.

Ф. був одним із найвідоміших в Італії адвокатів. Брав активну участь у політичному житті країни. З 1886 по 1924 – депутат італійського парламенту. У 1893 очолив Італійську соціал-демократичну партію. Протягом багатьох років був головним редактором соціалістичної щоденної газети «Аванті» (Avanti). З 1919 очолював комісію парламенту з підготовки проекту Кримінального кодексу. Основні положення цього проекту увійшли до Кримінального кодексу, прийнятого у 1930 за часів диктатури Б. Муссоліні. У 1921 заявив, що розділяє багато ідей італійських фашистів, написав книгу про Б. Муссоліні.

Як послідовник Ч. Ломброзо, **Ф.** розвивав ідеї антропологічної школи кримінального права. Був одним з ініціаторів проведення й активним учасником міжнародних конгресів кримінальної антропології (1881–1912). Водночас визнавав значення не лише антропологічних, а й фізичних (тобто географічних, кліматичних) і особливо соціальних факторів злочинності. Зосередився на дослідженні психологічних характеристик, які, на його думку, відповідали за розвиток злочинних нахилів у людини. Ці особливості включали сленг, почерк, секретні символи, літературу і мистецтво, а також

моральну байдужість і «відсутність відрази до ідеї злочину і ... вчинення злочину, до його виконання і відсутність каяття після його вчинення». На міжнародних конгресах отримала схвалення запропонована Ф. «біосоціологічна» класифікація злочинців. Вона включала 5 категорій: «природжені» злочинці, злочинці-душевнхворі (за Ф. найбільш небезпечними), злочинці за набутою звичкою, за пристрастю та злочинці випадкові.

Головна особливість антропологічної школи полягає у тому, що вона відносить злочинця до особливого різновиду людського роду, особливої ненормальної істоти, наділеної специфічними аномаліями – фізичними і психічними. Ця ідея дещо еволюціонувала у Ф., який писав, що природжений злочинець – це не особа, фатально приречена своїми дефектами на злочинний шлях, а просто суб'єкт, певним чином схильний до злочину. Цілком можливо, що такий суб'єкт ніколи не вчинить злочин, так само можливо, що злочин вчинить особа, яка не має жодних ознак вродженого злочинця.

Ф. виступав проти смертної кари, вважаючи, що жорстокість покарання ще ніколи не призводила до зниження злочинності. У зв'язку із цим він розробив «замінники покарання», якими мали стати економічні, політичні, адміністративні, виховні та інші заходи. Він наполягав на соціальному оздоровленні суспільного ладу, разом із тим запропонував систему репресивних заходів, що накладаються залежно від характеру злочинця, а не злочину. Вважав найбільш придатними для душевнхворого злочинця – кримінальний будинок для божевільних; для природженого злочинця – ізолювання від людського суспільства; для злочинця із набутою звичкою – крім заходів громадської гігієни, ще й тимчасове видалення з товариства, роботу в землеробських колоніях; для випадкового злочинця – обов'язкову компенсацію за понесені збитки грошима чи роботою на користь держави або громад. Злочинець за пристрастю чомусь у багатьох випадках не мав понести покарання. Стверджував, що виникнення, збільшення,

зменшення і зникнення злочинів залежить від інших причин, а не від покарань, що передбачені у кодексах і застосовуються судами. Але це не означає, що **Ф.** був противником покарання. Вважав, що покарання – далеко не єдине знаряддя у боротьбі зі злочинністю, поряд з ним дуже доречні й інші заходи, спрямовані проти її чинників, насамперед соціальні превентивні заходи. На його думку, доцільно створити такі соціальні умови, за яких людина мала б можливість чесно задовольнити свої потреби, а не ставати на шлях злочину. До таких умов він, зокрема, відносив: патронат для звільнених з ув'язнення, добре зорганізований нотаріат, доступність цивільного правосуддя, інститут мирових суддів, нежорсткі покарання для неповнолітніх за незначні проступки.

Будучи соціалістом, **Ф.** разом із тим піддавав критиці погляди низки криміналістів-соціалістів, які стверджували, що першооснова злочинності полягає у соціальних умовах, у першу чергу, економічних, що заможні люди не вчиняють злочини. Корені злочину, на його думку, лежать не лише в економічних умовах, і взагалі не в умовах соціальних. Водночас **Ф.** був упевнений, якщо б у суспільстві було встановлено соціалістичний лад, злочинність скоротилася б. Але джерело злочинності бачив у різних сферах людської психіки, її причини різні, серед них чисельні людські пристрасті – ненависть, помста, ревність, любов і тощо.

Ф. сформулював закон «злочинної насиченості», суть якого зводиться до твердження, що існує пропорційна залежність між чисельністю населення, що живе у певному регіоні, і кількістю злочинів. Він дійшов висновку, що злочинність є невід'ємним супутником суспільства, який не можна повністю усунути, але можна «пом'якшити різкість» і «затримати поширення», адже життя передбачає боротьбу, і ця боротьба відбувається як за допомогою чесної діяльності, так і за допомогою діяльності безчесної і злочинної. Громадський порядок не може знищити всіх непорозумінь і поштовхів у колективному організмі. Але злочинні поштовхи треба звести до мінімуму.

Незважаючи на те, що злочинність – явище досить інертне, її рівень не залишається незмінним, він росте, і це закономірно.

Виступаючи з критикою основних принципів та інститутів кримінального права, розроблених «класичною» школою, Ф. пропонував замінити поняття «вина» і «покарання», які вважав «застарілими», на поняття «небезпечний стан» і «санкція», відмовитися від інституту неосудності, від розмежування стадій злочинної діяльності, надати суддівському розсуду широкий простір у виборі санкцій. У той самий час різко критикував існуючу систему судових і каральних установ, зокрема, вимагав обмежити компетенцію суду присяжних лише розглядом справ про політичні злочини. Присяжних, а можливо і суддів, мають замінити психологи та психіатри.

Ідеї, що висувалися Ф., нерідко слугували сполучною ланкою між поглядами прибічників антропологічної і соціологічної шкіл у кримінальному праві. Сам він пропонував вважати ці школи єдиною «позитивною» школою.

Основні опубліковані праці: «Criminal Sociology» (1884, 1917, 1967, «Кримінальна соціологія»); «Socialism and Positive Science» (1894, «Соціалізм і позитивна наука»); «Socialism and Modern Science» (1894, «Соціалізм і сучасна наука»); «The Positive School of Criminology» (1901, «Позитивна школа кримінології»); «A Study of Criminality» (1901, «Дослідження злочинності»).

Лит.: Ферри Э. Уголовная социология. – М, 2009; Ферри, Энрико // Энциклопедический словарь. – Т. XXXVa. – СПб., 1902 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikisource.org/wiki>; Ферри // Энциклопедия юриста [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_law/2369.

В. І. Шакун